

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 619/1-ХП/10 16.05.2013. године	
--	--

На основу члана 221. став 1. алинеја 16. и члана 266. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој V редовној седници, одржаној дана 16.05.2013. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: КОНСТРУИСАЊЕ СТАРОСТИ КАО ДРУШТВЕНОГ ПРОБЛЕМА, кандидата Љубице Милосављевић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 13.03.2012. године.

Кандидат Љубица Милосављевић објавила је рад: Управљење временом и његово вредновање код старијих припадника друштва, Антропологија, 2011, књ. 11, св. 1, стр. 143-159.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Комисији 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
---	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
04/1-2 бр.6/2326	
(број захтева)	
17.05.2013.	
(датум)	

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Љубице (Вера) Милосављевић
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ Љубица (Вера) Милосављевић
(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под
насловом: _____

Конструисање старости као друштвеног проблема

Универзитет је дана 7.07.2009. својим актом под бр 612-18/234/9 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____

Конструисање старости као друштвеног проблема

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Љубице (Вера) Милосављевић
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 4.04.2013. одлуком факултета под бр 463/1-XIV/7 у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1.	др Иван Ковачевић	редовни проф.	етнологија-антропологија	Филозофски ф.
2.	др Сенка Ковач	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3.	др Александар Крел	научни сарадник	исто	Етнографски институт САНУ

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 16.05.2012.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА
Проф. др Милош Арсенијевић

Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta u Beogradu

Na sednici Nastavno-naučnog veća održanoj 04.04.2013. godine, izabrani smo u komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije Ljubice Milosavljević, istraživača-saradnika Odeljenja i Instituta za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, pod naslovom „Konstruisanje starosti kao društvenog problema“. Pošto smo pročitali rad, procenili njegov kvalitet i pregledali prateću dokumentaciju, podnosimo Veću sledeći

IZVEŠTAJ

Doktorska disertacija kandidatkinje Ljubice Milosavljević oblikovana je prema Uputstvima za oblikovanje doktorskih disertacija Univerziteta u Beogradu i suštinski i formalno odgovara standardima očekivanim na doktorskim studijama našeg Univerziteta i Fakulteta. Disertacija je duža od standardne. Sastoji se od 40 autorskih tabaka i podeljena je u šest velikih poglavlja (izdeljenih u brojna podpoglavlja, čije naslove ovde nećemo navoditi). Neki delovi disertacije su, prema propisima, objavljeni u relevantnim naučnim časopisima i saopšteni na relevantnim naučnim skupovima.

Tekst disertacije podeljen je u sledeća poglavlja: „Uvod“, „Pogled na starost iz istorijske perspektive“, „Konstruisanje starosti kroz penzije: od prvih penzionera do penzionih fondova“, „Organizovano stanovanje u starosti“, „Starost kao resurs“ i „Završna razmatranja“, uz „Literaturu i izvore“.

U „Uvodu“, kandidatkinja čitaca uvodi u problematiku konstruisanja društvenih problema, najavljujući jasan i pregledan stil, interdisciplinarni karakter teme, specifično antropološku teorijsko-metodološku korekciju izabranog inicijalno sociološkog pristupa, opsežnu upotenu izvora i upoznavanje istorije proučavane problematike, kao i teorijski i društveno relevantne rezultate istraživanja. Ono što je uočljivo već iz uvida je to, da se kandidatkinja odlučila za evaluativni minimalizam i postupnost interpretacije. Od ključnog značaja je činjenica da se kandidatkinja odlučila za pristup koji je u pravom smislu jedan

teorijsko-metodološki i disciplinarni hibrid. Polazeći od metodologije dekonstrukcije društvenih problema, razvijane inicijalno u američkoj sociologiji druge polovine XX veka i zatim primenjivanoj u objašnjavanju geneze i društvenih života mnogih društvenih fenomena, od kojih pojedini igraju i ključnu ulogu u savremenoj kulturnoj konceptualizaciji svakodnevnice (poput „otkrića“ štetnosti pušenja ili „osvešćivanja“ neminovnost ekološke katastrofe, da pomenemo samo neke), kandidatkinja je brižljivo razvijala ovaj inicijalno sociološki model i u njega integrisala istoriografsku, etnološku, antropološku i gerontološku perspektivu, ne bi li osmislila interpretativnu bateriju za istorijski, disciplinarno i institucionalno izuzetno šarolik skup fenomena obuhvaćenih društvenim konstruktom starosti. Već u ovom uvodnom poglavlju kandidatkinja je pokazala izuzetan stepen uzdržanosti u interpretaciji politički osetljivih tema, a argumentaciju je konstruisala mozaično, povremeno podsećajući čitaoca na glavne poente ovog inače veoma složenog teksta, koji uprkos svojoj dužini nije zahtevan za čitanje. Naprotiv, kandidatkinja je lepim stilom uspeła da isprati argumentaciju od početka do kraja teze, što će iz redova koji slede postati jasno.

U poglavlju pod naslovom „Pogled na starost iz istorijske perspektive“, kandidatkinja vodi čitaoca u prošlost, naime u period samih početaka nastajanja preduslova da do konstrukcije društvenog problema starosti uopšte dođe – u ustaničku Srbiju ranog XIX veka. Pomno analizirajući državne institucije Osmanske i Habzburške carevine, kandidatkinja stvara interpretativni osnov za kasnije objašnjenje pojma starosti u mladoj srpskoj državi, prvo zavisnoj, a potom i nezavisnoj, tokom dugog XIX veka. Kao glavni zaključak ovog istoriografski obeleženog poglavlja, kojim kandidatkinja demonstrira obućenost za rad s izvorima različitog tipa i reda, ističe se neobično poreklo penzija kao društvene privilegije u Srbiji, nastalih u dinamici političkih nemira i mena, posebno u borbi Ustavobranitelja protiv apsolutizama različitog tipa i u nastojanju da se uspostavi staleška sigurnost, a ne socijalna sigurnost za široke društvene slojeve. Tako kandidatkinja u trećem poglavlju pod naslovom „Konstruisanje starosti kroz penzije: od prvih penzionera do penzionih fondova“, vodeći čitaoca kroz dugi razvoj preduslova za konstituisanje društvenog problema, počev od pojedinačnih, takoreći privatnih penzija zaslužnih penzionera, preko penzija za činovnički sloj i zanatskih penzija, kandidatkinja objašnjava

da je već u XIX veku starost postala nerazdvojiva od kategorije penzija, tj. objašnjava da je društveni koncept starosti preko povezivanja s kriterijumima za dodelu penzije neraskidivo povezan sa sferom rada, što su posledice koje živimo i danas. Dovodeći starost u vezu s pojmom penzije i sferom rada, kandidatkinja, potom, analizira različite faze profesionalizacije sfere rada u istoriji moderne Srbije, s posebnim osvrtom na istoriju nastojanja da se starost definiše preko kriterijuma za penzionisanje u pravnim aktima različitog nivoa, od brojnih ustava do opskurnih podzakonskih akata, čime uverljivo demonstrira sposobnost za distanciranu analizu i kritičku primenu izabranog pristupa. Naime, kandidatkinja već u ovom poglavlju obrazlaže da je tokom dugogodišnjeg istraživanja starosti kao kulturne kategorije u srpskom društvu došla do veoma važnog nalaza – da je starost „krunji“ odn. nepotpuno konstruisani društveni problem.

U četvrtom poglavlju, pod naslovom „Organizovano stanovanje u starosti“, kandidatkinja se okreće drugom stubu konstrukcije društvenog problema starosti – stanovanju starih. Kao i u slučaju penzija, kandidatkinja uzima u analizu jedan potpuno odvojeni tok konstrukcije i nastoji da pruži objašnjenje kako do konstrukcije dolazi kada pod lupu stavimo starost onako kako se definiše u procesima organizovanog stanovanja i zbrinjavanja starih. Kandidatkinjina analiza ponovo potvrđuje da je, kao i u slučaju penzija, i u slučaju stanovanja i zbrinjavanja reč o zanemarivanju kategorije starih kao posebne i pažnje vredne kategorije, koja različitim instrumentima zbrinjavanja biva objedinjena s bolesnima, umobolnima, invalidima, beskućnicima i prosijacima, što kandidatkinja pokazuje na brojnim primerima, od centralnoevropskih do južnosrbijanskih i od osamnaestovekovnih do onih najskorijih. Kao glavni zaključak ove faze istraživanja iskristalisala se potvrda osnovne konstruktivističke hipoteze o irelevantnosti objektivne težine nekog problema za njegov status kao opštedruštvenog. Kandidatkinjinim rečima: „Konstruktivistička tvrdnja da tzv. objektivna težina problema, u konkretnom slučaju ugroženost od siromaštva koja pogađa starije pripadnike društva, kao ni procenat starih i siromašnih u ukupnom broju starijih pripadnika društva ili u broju celokupne populacije, nije dovoljan uslov da bi individualni problemi bili prevedeni u red društvenog problema, čini se potvrđenom.“

Poslednje makro-poglavlje, pod naslovom „Starost kao resurs“, prati konstrukciju starosti u programima i institucionalnim i medijskim praksama tri grupe ko-konstruktor – naučnih disciplina zainteresovanih za starost, političkih partija zainteresovanih za penzionersku glasačku populaciju i nevladinih organizacija s različitim tipovima interesovanja za stare. Dok je u prethodnim poglavljima demonstrirala sposobnost integracije interdisciplinarno raznolikog teorijsko-metodološkog aparata, a na istraživačkom planu i sposobnost upotrebe izvora i analize pravnih dokumenata, u ovom poglavlju kandidatkinja sve to nadopunjuje analizom karakterističnom za antropologiju nauke i antropologiju javnih politika, uz ekstenzivno korišćenje medijske analize. Kao glavni nalaz iz ovog, veoma heterogenog poglavlja, u kojem je kandidatkinja uspela da objedini naučne discipline poput socijalnog rada ili spleta gerontoloških nauka s jedne, i političkih partija i nevladinih organizacija s penzionerskim predznakom s druge strane, izdvaja se izrazito konstruktivistički zaključak o potpunoj isprepletenosti referentnog okvira i društvenog pojma/problema starosti. Upravo starost, koja deluje „stvarno“ zbog ljudske sklonosti ka naturalizaciji telesnih promena, pokazuje da o objektivnim društvenim fenomenima dostupnim neposrednom opažanju ne može biti ni govora. Ono što je najinteresantnije u vezi s ovom tezom i njenim rezultatima upravo je to da je kandidatkinja do njih došla empirijsko-istorijskom i analizom dokumenata i medijskih sadržaja, a ne isključivo teorijskim istraživanjem.

Zbog izuzetne složenosti argumentacije i dužine disertacije, komisija se odlučila da detaljni prikaz prepusti kandidatkinjinom ekspozeu i prikazivačima i kritičarima kojih će, svakako, biti u raznovrsnom interdisciplinarnom okruženju s kojim će ova disertacija komunicirati jednom kada bude publikovana. Ono na šta ćemo u daljem tekstu referata ukazati jesu ne toliko sadržaj, koliko teorijsko-metodološke specifičnosti ovog rada. Formalno posmatrano, rad pripada domenu socijalne antropologije. U njemu se teži objektivnom, društvenonaučnom proučavanju društvenih procesa a ne na tumačenju simboličkih formi, tipičnom za etnologiju i kulturnu antropologiju. Kandidatkinja je, pišući tezu o antropologiji interesantnoj temi – starosti, i o tome kako se ona konstruisala u srpskoj i jugoslovenskoj javnosti u poslednja dva veka – morala svoju temu i teorijsko-metodološki pristup da kontekstualizuje u širok raspon disciplina, među kojima su

sociologija, istoriografija i gerontologija najvažnije, u čemu je i uspela. Korektno koristeći nalaze tih disciplina kao izvore i kompetentno ih tumačeći tako da ne izgube smisao iz svog originalnog disciplinarnog zaleđa a da se istovremeno uklope u kontekst objašnjavane antropološke teme, kandidatkinja je uspela da isplete fino, postepeno izneto objašnjenje jednog do sada neobjašnjenog fenomena. U tom smislu, njena disertacija je originalna ne samo po temi i pristupu, već i po rezultatima.

Metodološki najzanimljiviji aspekt argumentacije iznete u disertaciji jeste prilagođavanje sociološkog modela dekonstrukcije društvenih problema, razvijanog od sedamdesetih godina 20. veka u američkoj sociologiji, istorijski informisanoj socijalnoj antropologiji Srbije. Kandidatkinja je u ovom razvoju uspešno primenila kombinaciju teorijskog, terenskog, medijskog i arhivskog istraživanja, što njenu disertaciju dodatno izdvaja. Od detaljnog traganja za izvorima podataka i interpretacijama socijalnih pitanja iz 19. veka, preko pažljivog kretanja kroz retoričku maglu izvora i interpretacija krajnje ideološki pristrasne literature posleratnog doba; od analize političkih programa za socijalna pitanja zainteresovanih stranaka do istraživanja aktivnosti nevladinih organizacija sa sličnom politikom, kandidatkinja je demonstrirala mogućnost tematske i metodološke integracije najšireg obima. Ovakva integracija bila je ne samo istraživački izazov, već i nužni instrument široke kontekstualizacije proučavane problematike, u kojem je kandidatkinja uspela da rekonstruiše dugotrajnu konstrukciju društvenog problema starosti a da se istovremeno u nju sama ne uključi, što je bio i najteži zadatak pred jednim socijalnim konstruktivistom. To je dostojno pohvale i priznanja za izuzetan stepen naučne objektivnosti koja će naučnim čitaocima ove studije i ali i mnogim njenim korisnicima iz redova stručnjaka na polju primene, predstavljati garant pouzdanosti njenih interpretativnih nalaza i ekplanatornih zaključaka. Povrh toga, kandidatkinja je uspela ne samo da integriše različite metode i tehnike istraživanja u društveno-humanističim naukama, već je uspela i da primeni jedan jasno definisan model na podatke iz širokog spektra izvora, epoha i društvenih podsistema, a da činjenice ne ugurava silom u eksplanatorni model, već da zaključke postepeno niže ka konačnom objašnjenju.

Za posebnu pohvalu jeste činjenica da je kandidatkinja uspela da zadrži istraživačku distancu, iako je u pojedinim fazama istraživanja i pisanja, imala posla s temama u koje je

direktno lično involvirana. Kandidatkinja je u svim fazama rada pokazala vrhunsku objektivnost, delatno dokazujući prenaplašenost pa i besmislenost postmodernističkih kritika mogućnosti objektivne analize u antropologiji, zasnovanih na tobožnjoj neminovnosti upliva ličnosti istraživača u istraživački proces i rezultat.

Kao jedinu kritiku vrednu pomena pre javne odbrane i usmene diskusije, Komisija izdvaja povremena ponavljanja glavnih poenti i nalaza u tekstu, za koje verujemo da su posledica odbijanja da se prihvati promena običaja u pisanju školskih radova, a posebno doktorskih disertacija. Naime, za razliku od većine disertacija koje se poslednjih godina u novom sistemu doktorskih studija pišu sažeto i po ugledu na teze iz drugih naučnih polja, disertacija koju smo ocenjivali pisana je starinski, uz brojne rekapitulacije na kraju svakog podpoglavlja. Ovakva kompozicija vraća nas u vreme pre tzv. Bolonjskog procesa, u spori ritam pažljivog, dugotrajnog, ka ponavljanjima otvorenog diskursa čija je osnovna funkcija – pouzdanost znanja. Povrh svega, kandidatkinjina argumentacija kao da poprima svojstva fenomena o kojem piše, što će svakako biti interesantno istoričarima metodologije, posebno onima zainteresovanim za kontekstualizam i metodološki individualizam.

Imajući sve navedeno u vidu, komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta u Beogradu da odobri usmenu odbranu doktorske disertacije Ljubice Milosavljević „Konstruisanje starosti kao društvenog problema“, za šta su se prema našem mišljenju stekli svi uslovi.

U Beogradu,
11.04.2013.

KOMISIJA

Prof. dr Senka Kovač

dr Aleksandar Krel,
naučni saradnik EI SANU

Prof. dr Ivan Kovačević,
mentor